

Skąd pochodzimy, gdzie mieszkamy, gdzie pragniemy mieszkać?

Znak jakości przyznany CBOS przez
Organizację Firm Badania Opinii i Rynku na rok 2024

Fundacja Centrum Badania Opinii Społecznej
ul. Świętojerska 5/7, 00-236 Warszawa
e-mail: sekretariat@cbos.pl; info@cbos.pl
<http://www.cbos.pl>
(48 22) 629 35 69

W skrócie

- Polacy najczęściej mieszkają w miejscowości tego samego typu co ta, z której pochodzą. Relatywnie więcej jest osób pochodzących ze wsi i mieszkających w mieście (14%), niż odwrotnie – pochodzących z miasta i mieszkających na wsi (9%).
- Wieś wyróżnia się wysokim stopniem zakorzenienia swoich mieszkańców. Więcej niż połowa z nich mieszka tam, gdzie mieszkali ich dziadkowie. Jedynie dwóch na dziesięciu mieszkańców wsi ma pochodzenie inne niż wiejskie.
- Wielkie miasta wyróżniają się natomiast wysokim odsetkiem osób, które przeprowadziły się do nich z innych miejscowości.
- Spośród aktualnych mieszkańców wsi 77% pragnie mieszkać właśnie na wsi i jest to bezapelacyjnie najwyższy poziom „lojalności” wobec aktualnego miejsca zamieszkania.
- W opinii większości Polaków szanse życiowe Polaków ze wsi i z miasta w dziedzinie wykształcenia, poziomu życia, możliwości rozwoju i zdobycia wysokiej pozycji społecznej są dzisiaj takie same. Inny jest natomiast styl życia ludzi mieszkających w mieście i na wsi.

Według danych GUS, w roku 2023 na wsi mieszkało 15 mln 260 tys. osób, co stanowiło 41% ogółu ludności Polski. Z naszego badania przeprowadzonego w październiku 2024 roku wynika, że zdecydowana większość tej grupy to osoby, które urodziły się jako mieszkańcy wsi¹.

CBOS

RYS. 1. Jak określił(a)by się Pan(i) ze względu na swoje miejsce zamieszkania i pochodzenia?

Nie tylko wśród mieszkańców wsi, ale również wśród mieszkańców miast zdecydowanie przeważają osoby, które obecnie mieszkają w miejscowości tego samego typu co ta, z której pochodzą.

¹ Badanie „Aktualne problemy i wydarzenia” (414) przeprowadzono w ramach procedury mixed-mode na reprezentatywnej imiennej próbie pełnoletnich mieszkańców Polski, wylosowanej z rejestru PESEL.

Każdy respondent wybierał samodzielnie jedną z metod:

- wywiad bezpośredni z udziałem ankietera (metoda CAPI),
- wywiad telefoniczny po skontaktowaniu się z ankieterem CBOS (CATI) – dane kontaktowe respondent otrzymywał w liście zapowiadnim od CBOS,
- samodzielne wypełnienie ankiety internetowej (CAWI), do której dostęp był możliwy na podstawie loginu i hasła przekazanego respondentowi w liście zapowiadnim od CBOS.

We wszystkich trzech przypadkach ankieta miała taki sam zestaw pytań oraz strukturę. Badanie zrealizowano w dniach od 3 do 13 października 2024 roku na próbie liczącej 1025 osób (w tym: 59,9% metodą CAPI, 24,7% – CATI i 15,4% – CAWI).

CBOS realizuje badania statutowe w ramach opisanej wyżej procedury od maja 2020 roku, w każdym przypadku podając proporcję wywiadów bezpośrednich, telefonicznych i internetowych.

Co siódmy respondent jest osobą, która w trakcie swojego życia przeniosła się **ze wsi do miasta**.

Migracji w drugą stronę – **z miasta na wieś** – doświadczyła co jedenasta z badanych osób.

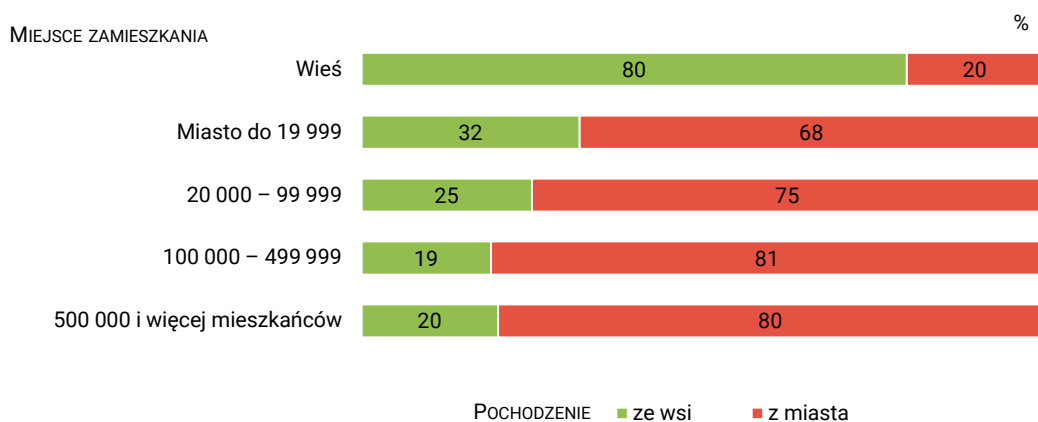
Migrantów ze wsi do miasta najczęściej spotkamy w małych i średnich miastach (liczących od 20–100 tys. ludności), co może wskazywać, że główny ruch migracyjny odbywa się na stosunkowo niewielkim obszarze, między wsią a najbliższym miastem, być może siedzibą gminy lub powiatu. Taka migracja może wiązać się np. z pracą, nauką, biznesem lub małżeństwem.

Co ciekawe, nieco liczniejszą od innych grupę wśród migrantów ze wsi do miasta stanowią emeryci. Mogą to być osoby, które już wcześniej wybrały pracę i karierę w mieście, albo takie, które postanowiły osiąść w mieście „na stare lata”, aby zapewnić sobie większą wygodę i lepszy dostęp do rozmaitych dóbr i usług. W takich sytuacjach przeniesienie się do miejscowości położonej niedaleko rodzinnej wsi wydaje się szczególnie prawdopodobne.

W każdym badaniu CBOS pytamy respondentów o wielkość miejscowości, w której mieszkają. Sprawdźmy więc, jaki jest stopień mobilności lub zakorzenienia mieszkańców wsi oraz miast różnej wielkości.

CBOS

RYS. 2. Miejsce zamieszkania a pochodzenie

Jedynie dwóch na dziesięciu mieszkańców wsi ma pochodzenie inne niż wiejskie. Co ciekawe, 18 lat temu w analogicznym badaniu ten odsetek wynosił 7%, a więc był to mniej niż jeden na dziesięciu. Oznacza to, że bariera migracji między miastem a wsią powoli słabnie.

Im większe miasto, tym mniejsze prawdopodobieństwo, że jego mieszkańcy pochodzą ze wsi. W małych miastach (do 20 tys.) co trzeci mieszkaniec legitymuje się wiejskim pochodzeniem. Z pewnością chodzi tu o migrację do miast najbliższych, być może będących siedzibą gminy, do której należy wieś. Taka bliska migracja, do sąsiedniej miejscowości, jest stosunkowo najłatwiejsza i często wiąże się np. z pracą, biznesem albo małżeństwem.

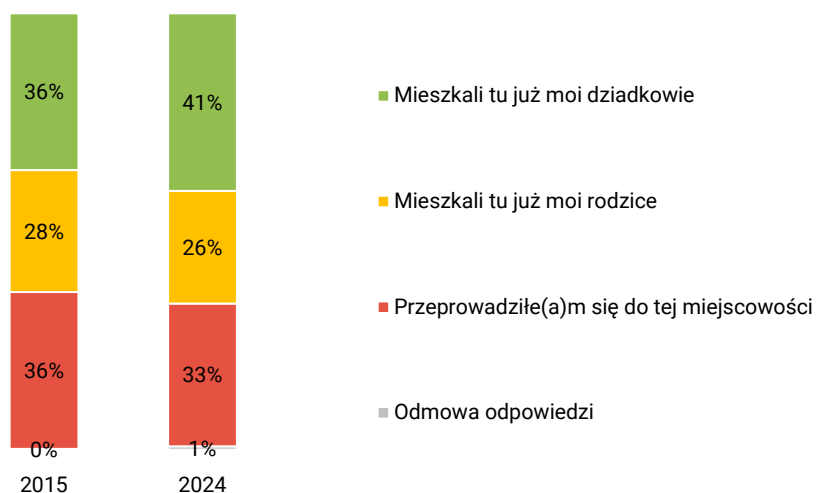
W miastach średnich, dużych i wielkich, co zrozumiałe, udział ludności pochodzenia wiejskiego jest już mniejszy.

ZAKORZENIENIE

Często uważa się, że fakt, iż w danym mieście lub wsi od dziesięcioleci lub nawet stuleci mieszkają potomkowie tych samych rodzin, jest korzystny dla tej miejscowości. Niewątpliwie sprzyja to wzmacnianiu miejscowej wspólnoty, jej kultury i obyczaju, pomnaża kapitał społeczny, kojarzy się z organicznym wzrostem, cierpliwym budowaniem wspólnej pomyślności i dobrobytu.

CBOS

RYS. 3. Od jak dawna Pana(i) rodzina jest związana z Pana(i) miejscem zamieszkania?

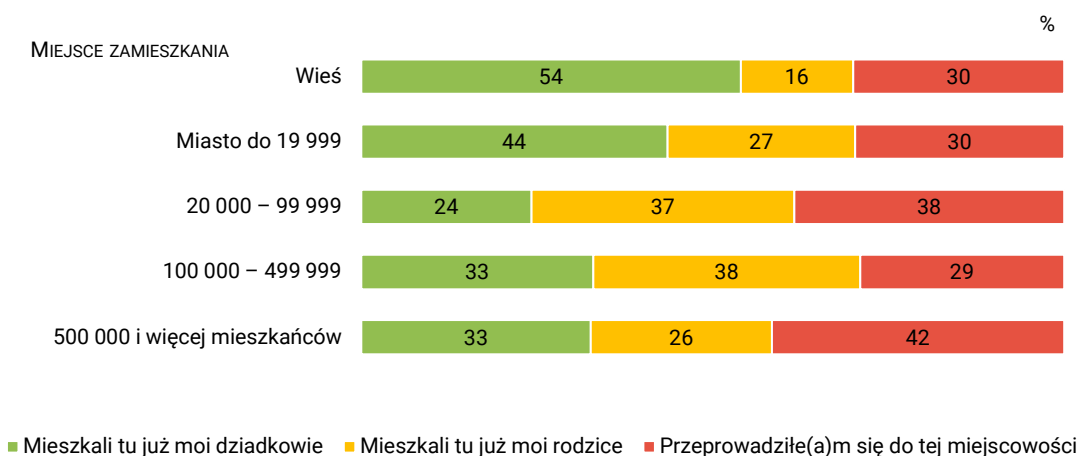

Poziom zakorzenienia mieszkańców Polski w roku 2024 jest podobny do odnotowanego przez nas dziewięć lat temu. Największa różnica to wyższy obecnie o 5 punktów procentowych odsetek osób, które mieszkają w tej samej miejscowości co ich dziadkowie.

Mniej więcej jedna trzecia respondentów to migranci, jedna czwarta – osoby należące do drugiego pokolenia mieszkańców danej miejscowości i nieco ponad jedna trzecia – osoby zakorzenione w tym miejscu od co najmniej dwóch pokoleń.

Poniższy wykres pokazuje różnice w stopniu zakorzenienia **mieszkańców różnych klas wielkości miejscowości**. Wynika z niego, że stosunkowo najsilniejsze zakorzenienie jest charakterystyczne dla wsi i małych miast.

RYS. 4. Od jak dawna Pana(i) rodzina jest związana z Pana(i) miejscem zamieszkania?

Znów potwierdza się teza, że wieś i małe miasta to obszary, skąd ludzie relatywnie najmniej chętnie migrują i stosunkowo najczęściej zdarza się, że mieszkają w jednym miejscu od kilku pokoleń. Szczególnie wysokim stopniem zakorzenienia wyróżniają się mieszkańcy wsi. Więcej niż połowa z nich deklaruje, że mieszkają tu, gdzie wcześniej mieszkali ich dziadkowie, a w sumie 70% mieszka tam, gdzie wcześniej mieszkali ich **dziadkowie lub rodzice**. Małe miasta także są miejscem, gdzie stosunkowo duża część mieszkańców legitymuje się zakorzenieniem od co najmniej dwóch pokoleń. Jednak wyraźnie większy niż na wsi jest w nich odsetek osób, które są dziećmi migrantów.

Z kolei wielkie miasta wyróżniają się najwyższym odsetkiem osób, które przeprowadziły się do nich z innych miejscowości. Istotnie nietrudno zauważyć siłę tego trendu w największych miastach Polski, gdzie nieustannie powstają nowe osiedla i całe dzielnice, dzięki którym miasta mogą pomieścić rzesze nowoprzybyłych mieszkańców, często młodych, którzy pragną tam zacząć kolejny etap swojego życia.

Poza miejscem zamieszkania kwestię zakorzenienia różnicują także inne zmienne społeczno-demograficzne.

Płeć. Mężczyźni częściej niż kobiety (45% wobec 38%) deklarują, że mieszkają w tej samej miejscowości co ich dziadkowie. Z kolei kobiety wyraźnie częściej (37% wobec 28% wśród mężczyzn) deklarują, że przeprowadziły się do miejscowości swego obecnego zamieszkania. Zapewne wiąże się to z sytuacjami zawierania małżeństw lub innego typu związków – żona częściej przeprowadza się do męża, niż odwrotnie.

Wiek. Pod tym względem wyróżniają się głównie najmłodszy respondenci (18–24 lata): ponad połowa z nich mieszka w tej samej miejscowości, co ich dziadkowie.

Wykształcenie najwyraźniej sprzyja migracji, zapewne jest jej przyczyną. Jedyne co trzecia osoba z wyższym wykształceniem mieszka w tej samej miejscowości co jej dziadkowie, a 46% przeprowadziło się do miejscowości, w której mieszka. Jest to trzeci najwyższy odsetek w całej próbie.

Pierwszy (51%) stanowią osoby o najwyższych dochodach na osobę w gospodarstwie domowym, a drugi (50%) – przedstawiciele kadry kierowniczej. Wynika z tego, że szeroko rozumiany awans społeczny, osiągnięcie wysokiej pozycji społecznej, jest jednym z głównych czynników migracji.

Największy odsetek zakorzenienia („mieszkali tu już moi dziadkowie”), poza młodzieżą, notujemy wśród rolników (72%) i mieszkańców wsi (54%) oraz robotników wykwalifikowanych (57%).

Zjawisko migracji i zakorzenienia badaliśmy również w roku 2015. Co ciekawe, wówczas zauważalnie mniej było osób, które mogły legitymować się zamieszkiwaniem w **małych miastach** od co najmniej dwóch pokoleń. W 2024 jest to 44% respondentów, w 2015 było to jedynie 27%.

TABELA 1

Miejsce zamieszkania	Mieszkali tu moi dziadkowie		Mieszkali tu moi rodzice		Przeprowadziłem(a) się tu	
	2015	2024	2015	2024	2015	2024
	w procentach					
Wieś	48	54	19	16	33	30
Miasto do 19 999	27	44	30	27	43	30
20 000 – 99 999	25	24	36	37	39	38
100 000 – 499 999	30	33	39	38	31	29
500 000 i więcej mieszkańców	31	33	25	26	44	42

Warto zauważyć, że różnica podobna do tej, którą obserwujemy wśród mieszkańców małych miast między rokiem 2015 i 2024 w odniesieniu do odpowiedzi „Mieszkali tu moi dziadkowie” pojawia się także w odniesieniu do odpowiedzi „Przeprowadziłem się tu”, tu jednak odsetek osób „najsilniej zakorzenionych” między rokiem 2015 a 2024 wyraźnie wzrósł, a odsetek osób nowoprzybyłych w tym samym czasie wyraźnie zmalał.

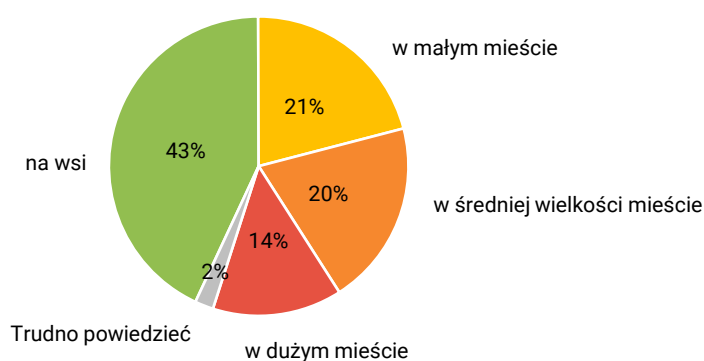
Od lat pisze się i mówi – nie tylko w Polsce – o kryzysie małych miast, depopulacji, zwłaszcza miast peryferyjnych, które nie leżą w orbicie oddziaływania dużych ośrodków miejskich. Nie dziwi więc fakt, że także badania CBOS odnotowują to zjawisko. Jego symptomy dostrzegliśmy także w badaniu jakościowym (Barometr Małych Miast, 2023). Okazało się wówczas, że w niektórych spośród najmniejszych miast coraz większą rolę odgrywają ludzie starsi i ich potrzeby. Młodzi ludzie nie widzą dla siebie przyszłości w mieście, które koncentruje się głównie na potrzebach osób starszych, dlatego szukają sobie innego miejsca do życia. W ten sposób dwie równoległe tendencje depopulacyjne – wymieranie starszego pokolenia i skłonność młodych do opuszczania rodzinnych miast – jednocześnie składają się na silny trend wyludniania się tej grupy miejscowości.

IDEALNE MIEJSCE DO ŻYCIA

Gdyby to zależało wyłącznie od nich, w 2024 roku prawie połowa respondentów najchętniej zamieszkałaby na wsi.

CBOS

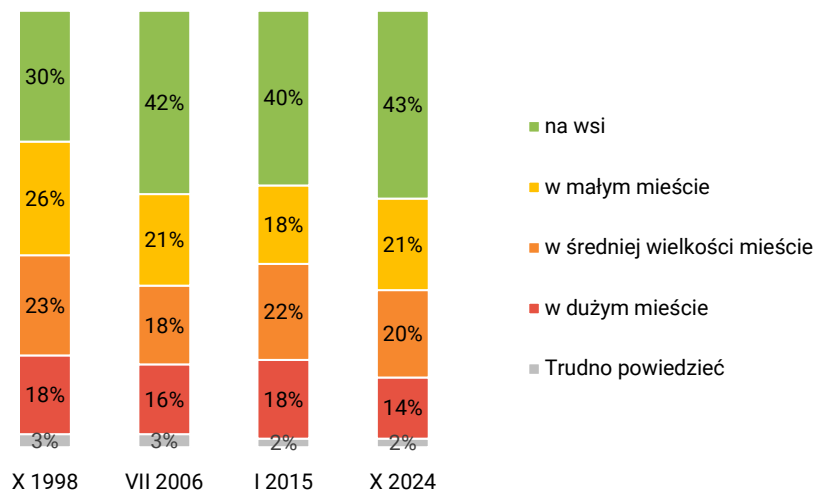
RYS. 5. Gdyby miał(a) Pan(i) teraz możliwość wyboru miejsca zamieszkania, to czy wolał(a)by Pan(i) zamieszkać:

Wśród aktualnych mieszkańców wsi (zob. tabelę aneksową 3) odsetek osób, które pragną mieszkać właśnie na wsi, wyniósł 77% i jest to bezapelacyjne najwyższy poziom „lojalności” wobec aktualnego miejsca zamieszkania. Zarówno wśród mieszkańców najmniejszych miast, jaki wśród mieszkańców największych miast zgodność rzeczywistego i preferowanego miejsca zamieszkania wynosi 51%.

Kwestia ta również w poprzednich latach była przedmiotem badań CBOS. Jedynie w roku 1998 wyraźnie mniej (30%) osób stwierdziło, że najchętniej wybrałyby życie na wsi. Wówczas z kolei popularność większą niż kiedykolwiek później zyskała perspektywa zamieszkania w małym mieście.

RYS. 6. Gdyby miał(a) Pan(i) teraz możliwość wyboru miejsca zamieszkania, to czy wolał(a)by Pan(i) zamieszkać:

Wróćmy teraz do kwestii miejsca pochodzenia i aktualnego miejsca zamieszkania. Ujmując rzecz w pewnym uproszczeniu, możemy podzielić naszą próbę na cztery kategorie osób, wyznaczone przez dwa kryteria: **pochodzenie wiejskie lub miejskie** oraz **migracja lub brak migracji** do innego typu miejscowości.

Te cztery kategorie osób umieściliśmy w poniższej tabeli, a następnie sprawdziliśmy, gdzie osoby należące do każdej z nich **najbardziej pragnęłyby zamieszkać**, gdyby to zależało jedynie od nich.

TABELA 2

Gdyby miał(a) Pan(i) teraz możliwość wyboru miejsca zamieszkania to czy wolał(a)by Pan(i) zamieszkać:	Jak określił(a)by się Pan(i) ze względu na swoje miejsce zamieszkania i pochodzenia?			
	Mieszkam na wsi i pochodzę ze wsi	Mieszkam na wsi, ale pochodzę z miasta	Mieszkam w mieście i pochodzę z miasta	Mieszkam w mieście, ale pochodzę ze wsi
	procentowanie w kolumnach			
– na wsi	84	67	16	21
– w małym mieście	9	16	27	37
– w średniej wielkości mieście	4	9	32	31
– w dużym mieście	4	9	25	11

Po raz kolejny przekonujemy się, że wieś ma zdecydowanie największą siłę przyciągania swoich dotychczasowych mieszkańców. Osoby, które pochodzą ze wsi i tam mieszkają, są relatywnie najsilniej przywiązane do swojego obecnego miejsca zamieszkania. Jedyne co szósta spośród nich byłaby skłonna brać pod uwagę przeniesienie się do **innego typu miejscowości**, przy czym stosunkowo najczęściej w grę wchodziłyby małe miasto.

Osoby, które mają za sobą migrację z miasta na wieś, są konsekwentne w swoim wyborze i w większości (67%) wybierają wieś jako najlepsze miejsce do życia. Spośród osób pochodzących ze wsi, a obecnie mieszkających w mieście 68% jako najbardziej preferowane miejsce zamieszkania wskazuje małe lub średnie miasto.

Jakie jeszcze cechy i elementy sytuacji życiowej badanych mogą mieć związek z ich preferencjami dotyczącymi wielkości miejsca zamieszkania?

Wykształcenie: im jest ono wyższe, tym mniejsza potrzeba zamieszkania na wsi, a tym większe zainteresowanie mieszkaniem w średnim lub dużym mieście.

Poziom dochodów: wyższe dochody sprzyjają preferowaniu średniego lub dużego miasta, niższe - mniejszego miasta lub wsi.

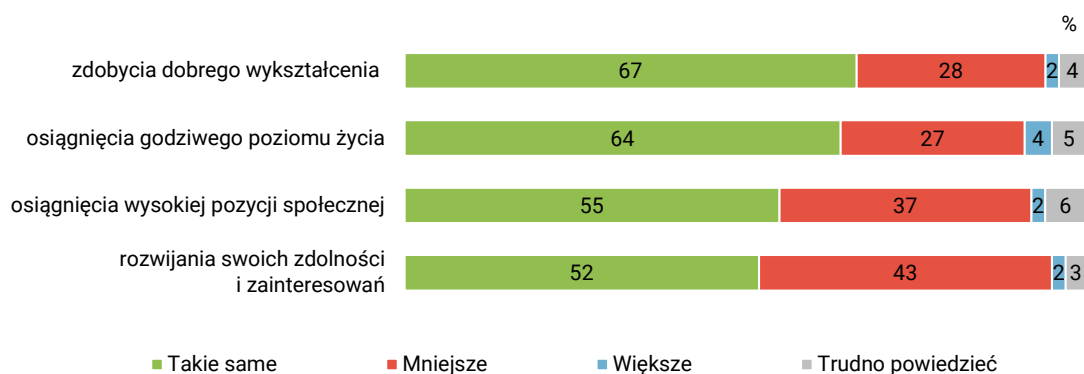
MIEJSKO–WIEJSKIE PORÓWNANIA I STEREOTYPY

Komu żyje się lepiej – ludziom w mieście czy na wsi? Kto ma lepszy dostęp do wykształcenia, większe szanse indywidualnego rozwoju albo osiągnięcia wysokiej pozycji społecznej?

Te kwestie CBOS analizuje od wielu lat i im też poświęciliśmy ostatnią część naszego badania.

CBOS

RYS. 7. Czy, Pana/i zdaniem, ludzie ze wsi w porównaniu z ludźmi z miasta mają obecnie takie same, mniejsze czy większe szanse

We wszystkich kwestiach przeważa opinia, że szanse życiowe ludzi ze wsi i z miasta są podobne. W stosunkowo największym stopniu dotyczy to wykształcenia i materialnych warunków życia – tu zgodność poglądów osiąga około dwóch trzecich wskazań. Z mniejszą pewnością (około 50%) respondenci wypowiadają się o równości szans mieszkańców miast i wsi w kwestii indywidualnego rozwoju i możliwości osiągnięcia wysokiej pozycji społecznej.

Analiza socjodemograficzna wskazuje, że wśród mieszkańców wielkich miast stereotyp mniejszych szans życiowych osób mieszkających na wsi jest powszechniej podzielany niż wśród mieszkańców wsi.

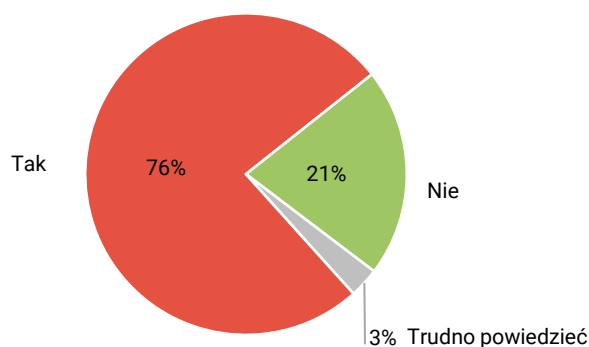
Pogląd, że osoby ze wsi i z miasta mają takie same szanse zdobycia dobrego wykształcenia, podziela 68% respondentów mieszkających na wsi lub w małym mieście oraz 77% rolników. Tymczasem wśród mieszkańców wielkich miast jedynie 47% wybiera tę opinię. Podobne różnice obserwujemy w przypadku pozostałych opinii (zob. tabele aneksowe 4–7).

Te wielkie miasta są zapewne stosunkowo najbardziej oddalone od wsi – zarówno pod względem przestrzennym, jak i mentalnym. Ich mieszkańcy relatywnie rzadziej bywają na wsi, mają z nią mniejszy kontakt, mniejsze jest prawdopodobieństwo, że znają kogoś mieszkającego na wsi. Stąd zapewne płynie większa skłonność do postrzegania mieszkańców wsi w kategoriach stereotypowych, akcentujących obcość, inność albo mniejsze szanse dostępu do rozmaitych dóbr i szans życiowych. Ciekawe w tym kontekście jest porównanie małych i wielkich miast. Te pierwsze, kojarzące się z **provincją**, są z pewnością znacznie bliższe wsi. Ich mieszkańcy mają codzienny kontakt w osobami mieszkającymi na wsi. Im więcej wiedzą i widzą, tym mniej skłonni są myśleć w kategoriach stereotypów.

Jakkolwiek większość Polaków dziś już nie dostrzega różnic między mieszkańcami miast i wsi w zakresie poziomu życia, możliwości samorealizacji czy zrobienia kariery, to jednak wciąż jesteśmy silnie przekonani, że miasto i wieś to **dwa całkiem różne style życia**.

CBOS

RYS. 8. Czy, Pana(i) zdaniem, styl życia ludzi na wsi różni się od stylu życia ludzi w mieście?

W tej kwestii respondenci są bliscy jednomyślności. I z pewnością mają rację. Świadczą o tym także wyniki ubiegłorocznego badania jakościowego CBOS Barometr Polskiej Wsi. Właśnie pod względem obyczaju i stylu życia miasto i wieś dzisiaj najbardziej się różnią. Są to właściwie dwa różne światy. Opisaliśmy je m.in. w komunikacie „Czas wolny na wsi – opowieść o grillowaniu”².

Opracował

Marcin Głowacki

² Zob. komunikat CBOS z badań jakościowych „Czas wolny na wsi – opowieść o grillowaniu”, wrzesień 2023 (oprac. M. Głowacki).